

**XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING "SARIQ DEVNI MINIB"
ASARIDA SON ARXETIPLARINING BADIY TAHLILI**

Umarov Umidjon Akram o'g'li

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

E-mail: umidjon02121996@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola "Sariq devni minib" asarida uch son arxetipini Hoshimjon, uning do'sti Akrom va sehrli qalpoqcha misolida tahlil etadi. Hoshimjon sehrli qalpoqcha orqali o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga harakat qilishi va qalpoqcha uning bilimini oshirib, o'zini sinab ko'rishga imkon yaratishi va shu orqali u muvaffaqiyatli bo'lishga intilishi ochib beriladi. Shuningdek, Hoshimjonning do'sti Akrom ham o'zining dangasaligi va qaysarligi bilan Hoshimjonni eslatishi, Hoshimjon unga yordam berish niyatida sehrli qalpoqchasini sovg'a qilishi, bu esa do'stlar o'rtasidagi mehr-muhabbat va yordam berishning ahamiyatini aks ettirishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Son arxetipi, uch raqami, mukammallik timsoli, Hoshimjon, Akrom, sehrli qalpoqcha.

Kirish. Son arxetiplari asosan kuchli belgilar sifatida ishlatiladi va ular atrofimizdagi dunyoni va undagi o'rnimizni yaxshiroq tushunishimizga yordam beradi. Turli raqamlarning ma'nolarini va ularning adabiyotdagi ramziyligini o'rganish orqali biz koinotni boshqaradigan asosiy model va ko'rinishlar haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin. Bu arxetiplarni din va mifologiyadan tortib san'at va adabiyotgacha bo'lgan inson hayotining turli jabhalarida uchratish mumkin va ular bizning dunyo haqidagi tushunchamizni shakllantirishda raqamlarning umumbashariy ahamiyatini ko'rsatadi.

Asosiy qism. “Sariq devni minib” asarida uch son arxetipini Hoshimjon, uning do‘sti Akrom va sehrli qalpoqcha uchligi misolida ko‘rishimiz mumkin.

Asarda Hoshimjonning Kashmir qishlog‘idan mehmonga kelgan buvisi unga sehrli qalpoqcha haqida gapirib beradi. *“Qalpoqni kiyib olgan azamat yigit biram ishlar qiladiki, biram qahramonliklar ko‘rsatadiki, agar eshitsangiz, og‘zingiz ochilib qoladi. U hammani ko‘rib turadi. Uni esa hech kim, eng ko‘zi o‘tkir odamlar ham ko‘rolmaydi”* deya ta’kidlaydi. Shundan so‘ng Hoshimjon sehrli qalpoqchadan najot kutgan holda uni qidirishga tushadi. Buni uning o‘zi ham shunday ta’kidlaydi: *“Xullas, o‘sha kechadan buyon oromimni yo‘qotganman. Kechasiyu kunduzi tinim bilmay sehrli qalpoq axtaraman. Ishonsangiz, izlamagan joyim qolmadi.”* Chunki Hoshimjon juda erinchoq bo‘lib, uning baholari ham yaxshi emas edi. U hamma narsaga ko‘p mehnat qilmasdan osongina erishishni xohlaydi. Shuning uchun ham u sehrli qalpoqchani topganidan sevinadi: *“Boshimga ildimu, uy tomon qush bo‘lib uchdim. Axir men uning chinakam sehrli qalpoq ekanligini sinab ko‘rishim kerak edi-da... Sinab ko‘rdim ham.”* Sehrli qalpoqcha orqali endi u Soraxon folbinning kirdikorlarini fosh qiladi. Baholarini ham yaxshilab oladi. Bu holatni uning o‘zi ham shunday ta’riflaydi: *“Ishlarim yurishgandan-yurishib ketdi. O‘zim xursand, kayfim choq, ashula aytganim-aytgan. Baholarim ham joyida — nuqul besh!”*

Sehrli qalpoqcha har doim Hoshimjonning yaxshi kunida ham, yomon kunida ham yonida turib unga yordam beradi. Lekin, aslida, eng asosiysi, Hoshimjonga o‘qimasdan turib fanlarni yaxshi o‘zlashirib bo‘lmasligini va fanlardan kerakli bilimlarni olmasdan biror kasbni egallab bo‘lmasligini anglab yetishida yordam beradi. Sehrli qalpoqcha tomonidan aytilgan *“...qachon yordamim kerak bo‘lsa tortinmay boraver sen uchun hamisha xizmatga tayyorman...”* degan fikrlardan ham qalpoqchanning Hoshimjon uchun samimiy munosabatda ekanini va har doim yordamga tayyor ekanini xulosa qilishimiz mumkin.

Hoshimjonga sehrli qalpoqcha qanchalik yordam berishni xohlasa, Hoshimjon ham do'sti Akromga shunchalik ko'maklashishga harakat qiladi. Akromning ham xarakteri xuddi Hoshimjonning o'zini takrorlaydi. Shuning uchun ham Hoshimjon do'stining ahvolini tushungan holda shunday deydi: *"Xullas, og'aynilar, do'stim Akromga juda achindim."* Chunki Akrom ham xuddi Hoshimjon kabi juda qaysar, dangasa va o'qishi ham qoniqarsiz edi. *"Do'stimning tepasida tik turganimcha o'ylanib ketdim. Fikri xato ekanligini unga qanday tushuntirsam ekan. O'zi o'lardek qaysar bola, unga gap tushuntirgandan ko'ra ho'kizning qulog'iga tanbur chalgan ming marta yaxshi"* degan xitobida ham ushbu jihatlarni ko'rishimiz mumkin. Lekin Hoshimjon unga chin dildan yordam berishni xohlaydi. Unga xuddi o'zi anglab yetgan haqiqatni tushuntirish uchun sehrli qalpoqchasini sovg'a qiladi: *"Oxiri, o'ylay-o'ylay sehrli qalpoqchamni unga sovg'a qilishga qaror qildim. Akrom avvaliga angrayib, hangu mang bo'lib qoldi. Ertasiga sehrli qalpoqchani qo'liga olib, boshiga kiyib, sehrini sinab ko'rgach:*

— *Rahmat, yaxshiligingni o'la-o'lguncha unutmayman!— dedi-da, shu zahotiyoyq ko'zdan g'oyib bo'ldi."*

Endi sehrli qalpoqcha ilmsizlik salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligini anglab yetishda Hoshimjonga qanday yordam bergan bo'lsa, Akromga ham buni tushunishda shunday yordam berishi kerak edi. Demak, shundan xulosa qilish mumkinki, Hoshimjon, Akrom va sehrli qalpoqcha uchligida ularning bir biriga bo'lgan mehribonligini, har doim ham yordamga tayyor ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bu albatta ularning birdamligini bildiradi. Shuning uchun ham bu uchlik mukammallik timsoli sifatida gavdalanadi.

Hoshimjonning sehrli qalpoqcha orqali o'zining muammolarini hal qilishga harakat qilishi, shuningdek, Akromga hayotidagi qiyinchiliklarni yengishga yordam berishi, ularning do'stligining chuqurligini ta'kidlaydi. Hoshimjon o'zining dangasalik va ma'suliyatsizligi bilan kurashishning yo'lini, sehrli qalpoqchaning yordamida, topadi. Lekin, asarning muhim xabari shundaki,

haqiqiy yutuq faqat sehrli narsalarga tayanish emas, balki o'z bilim va mehnatga asoslanadi.

Akromning xulqi va Hoshimjon bilan qiyoslanishi, ular o'rtasidagi o'xshashliklar, do'stlarning bir-birlariga qanchalik ta'sir o'tkazishi haqida imkoniyatlar yaratadi. Hoshimjonning Akromga o'zining bilimlarini berish uchun sehrli qalpoqchasini sovg'a qilishi, haqiqiy do'stlikni namoyish etadi. Bu ulkan intilish, ularning bir-biriga bo'lgan ishonch va yordam berishga tayyorliklarini ko'rsatadi.

Umuman olganda, har bir personajning o'z-o'zini anglash jarayoni ularning o'z maqsadlariga erishishida bir-birini qo'llab-quvvatlashi zarurligini ko'rsatadi. Bu esa ularning o'zaro aloqalarining kuchini, birligining kuchini, va o'zaro yordamga tayyorligini namoyish etadi. Asar orqali ko'rsatilgan bu uchlik, nafaqat do'stlik va yordam berish, balki ma'rifat va bilimga bo'lgan ehtiyojni ham ifodalaydi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, uch raqami ushbu asar davomida asosiy mavzularni va simbolizmlarni ifodalaydi. U do'stlikning muhimligini, boshqa odamlarning yordamiga qanchalik muhtojligimizni va birovning kuchini qanday tushunishimiz kerakligini ko'rsatadi. Bu uchlik o'zini to'liq his qilish va tajribalardan o'tish orqali shakllanadi. Uchliklar, shuningdek, ijtimoiy tizimni ham ifodalaydi. Ular orasidagi aloqalar, do'stlik va sodiqlikni ko'rsatadi. Har bir qahramon o'ziga xos kuchli va zaif jihatlarga ega, bu esa ularning birgalikda ishlashini ta'minlaydi. Bunday ko'mak, asardagi qiyinchiliklarni yengishda yordam beradi va ularning o'sishiga xizmat qiladi. "Sariq devni minib" asaridagi uch son arxetipini namoyon qiluvchi Hoshimjon, Akrom va sehrli qalpoqcha o'rtasidagi munosabatlar orqali do'stlik, hamkorlik va ma'naviy o'sish aks etishini ko'rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akram o'g'li, U. U. (2024). Literary Significance of Number Archetypes. Buletin Antropologi Indonesia, 1(2), 7-7.
2. Akram o'g'li, U. U. (2024). THE IMPORTANCE OF ARCHETYPE STUDIES IN LITERATURE. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR, 1(1), 282-286.
3. Akram o'g'li, U. U. NEGATIVE REPRESENTATION OF WHITE COLOR ARCHETYPE IN "HARRY POTTER AND THE GOBLET OF FIRE".
4. Akram o'g'li, U. U. SIGNIFICANT FEATURES OF COLOUR ARCHETYPES IN ENGLISH LITERATURE.
5. Akram o'g'li, U. U., & Sohob o'g'li, X. N. (2023). Literary analysis of the distinctive features of archetypes and metaphors. Journal of innovations in scientific and educational research, 6(3), 10-16.
6. Akram o'g'li, U. U., & Raximovna, S. Z. (2022). THE SYMBOL OF MIRROR IN ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE AND ITS FANTASTIC FEATURES. Евразийский журнал академических исследований, 2(2), 70-74.
7. Akram o'g'li, U. U., Sohob o'g'li, X. N., & O'ktamovna, Y. H. (2022). THE IMPORTANCE OF RIDDLES, PROVERBS AND TONGUE TWISTERS IN UZBEK CHILDREN'S LITERATURE. Евразийский журнал академических исследований, 2(2), 75-77.
8. Rakhimovna, S. Z., & Akram o'g'li, U. U. UDC: 82.091 THE DEVELOPMENT OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE AND ITS REPRESENTATIVES. SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY, 29.
9. Sohob o'g'li, X. N., & Akram o'g'li, U. U. (2022). HISTORY OF UZBEK FOLKLORE GAMES AND THEIR PLACE IN CHILDREN'S LIVES.

Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 403-408.

10. Umarov, U. (2023). ANALYSIS OF GOTHIC GENRE ELEMENTS IN THE WORKS OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

11. Umarov, U. (2023). Characteristic features of hero archetype in the example of Harry Potter. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

12. Umarov, U. (2023). PLANTS SYMBOLIZING HUMAN CHARACTER AND APPEARANCE IN THE XX TH CENTURY UZBEK POETRY. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

13. Umarov, U. (2023). REALISM ELEMENTS IN THE NOVEL" A FAREWELL TO ARMS" BY ERNEST HEMINGWAY. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

14. Umarov, U. (2023). THE DEVELOPMENT OF UZBEK CHILDREN'S LITERATURE AS A SPECIAL LITERATURE AND ITS FEATURES. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

15. Umarov, U. (2023). The significant role of archetypes in children's education. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).

